

Türkiye’de Afeti Yönet(ebil)mek

*¹Sıddıka Öztekin and ² Ömer Faruk Altunç

*¹İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Muş Alparslan Üniversitesi, Türkiye

²İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Muş Alparslan Üniversitesi, Türkiye

Özet

Afet yönetiminin önemi hem dünyada hem de Türkiye’de artmakta ve ülkelerin afet yönetimini öğrenme süreci yıkıcı tecrübelerle devam etmektedir. Afet; insanların sosyal ve ekonomik kayıplarına neden olup rutinini durduran/kesintiye uğratan ve ülkelerin kendi imkânları ile baş edemeyeceği her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylardır. Doğalın doğal olmayan sonuçlar doğurduğu afet durumunda insanlar, toplumlar, kentler ve yöneticiler çaresiz kalmakta ve afete yönelik çözüm üretmektedirler. Türkiye başta deprem olmak üzere birçok afetle yüzleşmekte ve bu afetlerin sonucunda maddi/manevi kayıplar vermektedir. Bu kayıplara yönelik 1944’ten günümüze ve özellikle 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında yapılan mevzuat, uygulamalar ve çözümleri incelemek bu çalışmanın amacıdır. Bu amaca hizmet etmesi için mevzuat incelenecek, kurumların zaman içerisindeki görev ve dağılımındaki değişimler gözler önüne serilecektir. Aynı zamanda afet yönetimi döngüsünün, doğal afet yönetişiminin ve *Bütünleşik Afet* Yönetim sisteminin ülkemizde uygulanıp/uygulanmadığı bu çalışmada incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, afet, afet yönetimi, bütünleşik afet ve acil durum yönetimi, doğal afet yönetişimi

Managing Disaster in Türkiye

Abstract

The importance of disaster management is increasing both in the world and in Türkiye and the process of countries learning disaster management continues with devastating experiences. Disasters are all kinds of natural, technological or human-induced events that cause social and economic losses of people and stop/interrupt their routine and that countries cannot cope with their own resources. In the event of a disaster where the natural causes unnatural consequences, people, societies, cities and administrators are helpless and produce solutions for the disaster. Türkiye faces many disasters, especially earthquakes, and suffers financial and moral losses as a result of these disasters. The aim of this study is to examine the legislation, practices and solutions for these losses since 1944 and especially after the February 6, 2023 Kahramanmaraş earthquakes. In order to serve this purpose, the legislation will be examined and the changes in the duties and distribution of institutions over time will be revealed. At the same time, this study will also examine whether the disaster management cycle, natural disaster governance and the Integrated Disaster System are implemented in our country.

Keywords: Türkiye, disasters, disaster management, integrated disaster and emergency management, natural disaster governance.

1. Giriş

5902 sayılı kanunda afet, bir toplumun belli bir kısmının ya da bütününün ekonomik ve toplumsal kayıplara uğramasına neden olan, insanın yaşam düzenini durduran doğal ya da insan kaynaklı olaylar olarak açıklanmıştır. Bir olayın afet olarak nitelendirilmesindeki iki önemli unsur afet tanımında şu şekilde verilmektedir: (1) olayın insan yaşamını ve faaliyetlerini durdurması/kesintiye uğratması, (2) toplumun belli bir kısmının ya da tamamının kayıplar yaşamasıdır. Afet, bu nedenlerle, bir olayın kendisi değil ortaya çıkardığı sonuçtur. Bir olayın afet olarak nitelendirilmesinde diğer bir kıstas ise afetin olduğu ve afetten etkilenen bölgenin bu olayla baş edebilmek için dış yardıma ihtiyaç duymasıdır. Diğer bir ifadeyle bir doğal olayın afet olarak değerlendirilmesi için olaydan etkilenen mekânın kendi kaynakları ile bu olayı bertaraf edip/edemeyeceğidir [1]. Afet bu tanımlarının ışığında sosyal bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Sosyal yıkım olan afetler savunmasızlık kavramı ile ülkelerin korunma ihtiyacını barındırmaktadır [2].

Afet yönetiminin önemini hem dünyada hem de Türkiye’de artmakta ve ülkelerin afet yönetimini öğrenme süreci yıkıcı tecrübelerle devam etmektedir. Doğalın doğal olmayan sonuçlar doğurduğu afet durumunda insanlar, toplumlar, kentler ve yöneticiler çaresiz kalmakta ve afete yönelik çözüm üretmektedirler. Türkiye başta deprem olmak üzere birçok afetle yüzleşmekte ve bu afetlerin sonucunda maddi/manevi kayıplar vermektedir. Afet yönetimin önceliği doğa, insan ve teknoloji kaynaklı afetleri önlemek, önleyemediği noktada da can ve mal kaybını azaltmaktır [3].

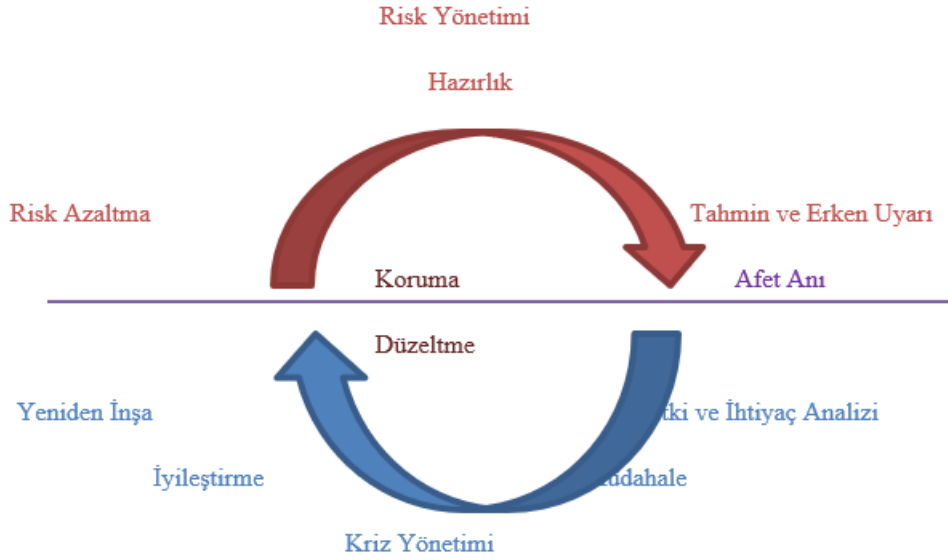
2. Kavramsal Çevre

Afet yönetiminin tarihsel gelişimi 1950 öncesi sivil savunma planları çerçevesinde gelişmiştir. 1950-1960 yılları arasında bu planlara sigorta sistemi dâhil edilmiştir. 1970’li yıllara kadar olan dönemde olaylara yönelik müdahale planları yapılmaya başlanmıştır. 1980’li yıllarla birlikte uluslar kendi müdahale planlarını gerçekleştirmeye başlamışlardır. 1990’li yıllarla birlikte kurumlar arası işbirliği ile birlikte müdahale planları yapılmıştır. Günümüze kadar geçen süreçte de afet yönetiminde çerçeve kanunlar ve destek planları yapılmıştır. Afet yönetiminin amacı ise öncelikle afetleri önlemek, önleyemediği noktada can ve mal kayıplarını minimize etmek ve toplumun afet riski ve tehlikesinden korunmasını öğrenmesini sağlamaktır [4].

Modern bütünleşik afet yönetimi Şekil 1’de gösterildiği üzere 4 ana evreden oluşmaktadır: Risk azaltma(Mitigation), Hazırlık(Preparedness), Müdahale(Response), İyileştirme(Recovery) [5, 6]. Bu evreler şu alt evreleri de kapsamaktadır: Tahmin ve erken uyarı, etki ve ihtiyaç analizi, yeniden yapılanmadır.

Afet yönetimi, afetlerin önlenmesi ve kayıpların azaltılması için tüm kurum ve kuruluşların koordine edilmesi, kaynakların planlanan stratejik hedefler doğrultusunda kullanan çok aktörlü ve disiplinli yönetim sürecidir. Günümüzde ülkelerin bütünleşik afet yönetimine yöneldiğini görmekteyiz. Bütünleşik Afet Yönetimi, afetlere karşı çözüm üretebilen, önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmaları ve toplumunu afete dirençli hale getiren ve toplumun tüm imkanlarını kullanabilecek entegre afet yönetimidir [8].

Doğal afetlerin sosyal bir gerçeklik olduğu ön kabulüyle, bütünleşik afet yönetiminin temel hedefleri ve amaçlarından ilki mümkünse afeti öncesinde önlemek, önleyemediği durumda afet sırasında can ve mal kaybına neden olacak riskleri ve tehlikeleri minimize ederek afetten zarar görenlerin en aza inmesini sağlamaktır. Afet sonrasında ise kültürü, doğal çevreyi afet öncesi durumdan daha iyi duruma getirmek, normal hayatın sürdürülebilirliğini sağlamaktır [3].

Şekil 1. Afet Yönetimi Döngüsü [7]

Klasik afet yönetimi afeti teknik bir mesele olarak algılayan, afet yönetim döngüsünde devleti en temel kuvvet görüp diğer aktör ve kurumları dışlayan, afet döngüsündeki aşamaların tam anlamıyla yürütülebileceği anlayışı üzerinden yaklaşan bir yönetimdir [9]. Bunun aksine ise bütünleşik afet yönetiminin amaçları göstermektedir ki afet yönetimi sadece afet anı ve sonrası müdahaleyle sınırlı kalmamaktadır. Afet döngüsündeki her aşama, birbirine bağlıdır. Zincirin bir halkasındaki eksikliğin diğerini etkileyeceği ve birbirleri ile sürekli desteklenen bir döngü içerisinde geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu yüzden afet gerçekleşmeden hazırlıklı olunması, en az afet sırasındaki etkin müdahale kadar önemlidir ve bütünün parçasıdır. Bütünleşik afet yönetimindeki çalışmalar bir bütünün parçası olmasına rağmen afet öncesi yapılacak çalışmalar, önleme ve zarar azaltma yaklaşımı öne çıkarılması gereklidir. Afet risklerin ve tehlikelerinin azaltılması ve afetin sonucundaki kayıpların önlenmesi, afet riski ve tehlikelerinin öngörülebilir olması için afet senaryolarının oluşturulması gerekmektedir. Afete müdahale, planlama ve hazırlık, eğitim ve tatbikatlar, erken uyarı, tahmin, izleme, afet sonrası ihtiyaç analizi, afet anında hızlı ve etkili müdahale ve iyileştirme için sürekli, kapsamlı, çok sektörlü ve çok disiplinli planlama uygulanmalıdır [4]. Bununla birlikte bütünleşik afet yönetim sistemi çok boyutlu, çok aktörlü ve tüm kurum ve kuruluşların bir arada koordineli olarak yönetim döngüsünde yer aldığını göstermektedir.

3. Doğal Afet Yönetişimi

2000’li yıllarla birlikte önemi artan ve devlet, özel ve sivil toplumun işbirliği ile hizmetlerin üretilmesinde ortaklaşa paydaş olmalarını ifade eden kavram yönetişimdir. Afet gerçekleşmeden önce toplumlardaki afet farkındalığının düşük olması nedeniyle ve afet gerçekleştikten sonra toplumların devlet faaliyetlerini sistemli yürütülmesini istemesi afet yönetiminin diğer kamu yönetim kollarından ayrılmasına neden olmaktadır. Çünkü sayılan nedenler afet yönetimi politikalarının uygulanması ve yürütülmesini daha zor kılmaktadır. Afet yönetişiminde istenilen yönetim modeli afet gerçekleşmeden gerçekleştirilecek risk azaltma ve hazırlık süreçlerini kapsayan risk yönetimi süreçleri için geçerli görülmektedir. Afet yönetim döngüsü bütüncül ve bütünleşik bir yönetim içerisinde anlatılsa dahi afet gerçekleştikten sonra sorunları çözme noktasında hiyerarşik bir yönetime ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmektedir [10]. Doğal afet yönetişimi diğer yönetim modellerinden farklı olarak afetlerden gerçekleşmeden zarar azaltma aşamasında farklı aktörlerin bir araya gelerek süreci yürütmesinin gerekliliğini ifade etmektedir. Afet yönetimi afet olmadan kamuoyu oluşturma, afet anı ve sonrasında da müdahalede devlete büyük rol yüklemektedir. Devletin güçlü konumu diğer aktörlerin afet yönetişimi içerisindeki sorumluluklarını azaltan bir durumdur ve bu afet yönetişiminin tartışmalı alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İyi yönetim unsurları hukuk egemenliği ile karar alma süreçlerinde güçlü sivil toplumun varlığı ve eylemlerinden sorumlu yönetimin açık ve öngörülebilir politika yapımının hâkim olduğu yönetim anlayışıdır. İyi yönetim, Dünya Bankası tarafından belirlenen altı boyut ¹ve buna göre ülkelerin kamu, özel ve sivil toplum örgütlerinden toplanan verilerle ölçülebilmektedir [11].

4. Türkiye’de Afet Yönetimi

Türkiye’de tarihsel olarak Afet yönetimi uygulamalarına bakılacak olduğunda;

- 1944 yılı ve öncesi,
- 1944- 1958 yılları arası dönem,
- 1958 yılı sonrası dönem,
- 1999 Doğu Marmara dönemi [12],
- 2023 Kahramanmaraş Depremleri Sonrası Dönem karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemselleştirme, yaşanan büyük ölçekli afetleri ve afet sonrası çıkarılan kanunlar göz önüne alınarak oluşturulmuştur. 1958 ve öncesi dönemde yürürlükte olan afet politikalarının ortak özelliklerine bakıldığında kanunların afet zararlarını karşılamaya yönelik olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu dönemdeki kanunlar afetin gerçekleştiği bölge ve afet olayına yardımlar şeklindeki ayrı kanunlardır. Bu dönemdeki kanunlarda ve düzenlemelerde sadece depremlerin belirleyici olduğu görülmektedir. 7269 sayılı Kanun ise o güne kadar ayrı ayrı olarak düzenlenen afet kanunlarının toparlanmış hali ve genel bir çerçeve çizilmiş yasa olması adına önemlidir.

¹ Bu altı boyut: İfade özgürlüğü ve Hesap verebilirlik, Siyasi istikrar ve Şiddetsizlik, Hükümetin etkinliği, Düzenleyicilik Kalitesi, Hukukun üstünlüğü ve Yolsuzluğun Önlenmesi.

1999 Doğu Marmara depremi, Türkiye’de afet, afet politikaları ve yönetimi anlayışındaki milat olarak görülmektedir. Bu depremin sonucunda afet yönetimi kavramı önem kazanmıştır. Bunun sonucu olarak 2009 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın kurulması ile afet yönetimi yapılanmasında yeni döneme geçilmiştir [13]. 2009 yılına kadar Türkiye’de afet yönetiminden sorumlu üç ana kurum bulunmaktayken 2009 yılından sonra afet yönetimindeki bu çoklu kurumların idaresinin tek elden alınmasıyla afet koordinesinin daha düzenli yapılması öngörülmüştü.

1970 ve 1980’li yıllarda afet müdahalesi üzerine odaklanan politikalar 1990’lı yıllardan sonra afet öncesi hazırlık durumuna yönelmiştir. Afet ve afet sonrası durumuna göre daha önemli olması gerekliliği üzerine afet yönetiminde büyük bir dönüşüm gerçekleşmiştir. 1999 yılı yaşanan büyük deprem ve sonrasında çaresizlik ülkemizde afet ve acil durum yönetimi açısından dönüşüm yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu derin ve acı tecrübenin öğretisi olarak afet risk azaltma politikalarına ilişkin uluslararası standartlar yakalanmaya çalışılmıştır.

Afetin etkin yönetilmesi amacıyla 5902 sayılı kanun gereği AFAD’ın kurulması ile “Bütünleşik Afet Yönetim Sistemine” geçilme süreci başlamıştır. Bütünleşik Afet Yönetiminin prensipleri gereği afetlerde önceliğin risk azaltma yönetiminin verilmesi anlayışına geçilmiştir. Afet yönetim sistemi kurulması için afet öncesi hazırlık, planlama ve risk azaltma çalışmalarına öncelik verilmiş, toplumun eğitim ve bilinçlenmesini arttırmak için bu konudaki faaliyetlerini arttırılması için çalışmıştır.

Türkiye’de yaşanan afetlerin sonucunda acı tecrübelerin sonucu olarak 2014 yılında Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) hazırlanmıştır. Bu planla birlikte ülkemizde sadece deprem olmamakla birlikte yaşanabilecek her tür ve ölçekte afetle mücadele edebilecek bakanlık, kurum ve kuruluşlar, özel sektör, STK’lar ve gerçek kişilerin birarada çözüm üreteceği entegre planlama yaklaşım ve afet sırasındaki operasyon risklerini en aza indirecek bir sistem kurgulanmıştır (TAMP,2014). Bununla birlikte afet risklerini en aza indirebilmek için afet gerçekleşmeden önceki süreç içerisinde sürdürülebilir bir plan olarak Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) oluşturulmuştur [14]. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 dönemini kapsamaktadır ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik politikalar bulunmaktadır. Aynı zamanda AFAD’ın kuruluşunun ne derece önemli olduğu ve taşra teşkilatlarının yapılandırılmasına vurgu yapılmıştır [15]. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) dayanıklı ve güçlü yerleşim yerlerinin oluşumuna dikkat ederek afet risk azaltma çalışmalarına önem verilmesi vurgulanmıştır. Afetlerden zarar görebilirliği minimum seviyeye indirerek can ve mal kaybını azaltmanın temel amaç olarak belirlenmesi üzerinde durulmuştur [16]. 2021 yılına gelindiğinde yayınlanan *Depreme Karşı Alınabilecek Önlemlerin ve Depremlerin Zararlarının En Aza İndirilmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Raporunda* ulusal düzeyde risk azaltma planı olarak çerçevesi çizilen TARAP’ın il afet risk azaltma planları ile tamamlanması gerekliliği belirlenmiştir.

2023 yılına gelindiğinde ise Türkiye tarihinde büyüklüğü ve etki alanı bakımından en yıkıcı depremlerini yaşamıştır. Arka arkaya 7 üzeri depremin yaşanması ve etki alanının 11 ile yayılması kayıpların artmasına neden olmuştur. Bunun karşısında büyük acıların yaşandığı bu afetin sonucunda afet yönetimi konusunda koordinasyon eksikliklerinin olduğu görülmüştür. Kahramanmaraş merkezli olan bu depremde bölgeye ulaşımda sorunlar yaşanmış, arama- kurtarma

ekiplerinin çalışmaları aksamış, deprem bölgesine yardım malzemeleri ulaştırılamamıştır. TAMP'ın kurguladığı plan deprem anı ve sonrasında düzgün çalışmamıştır. Planda asli görevi afet ve acil durumlarda can ve mal kurtarma ve sağlık, barınma vb. hizmetlerin koordine edilmesini sağlamak olan AFAD'ın yetersiz olduğu görülmüştür. TAMP'ın sadece kâğıt üzerinde kaldığı da aşikârdır. Peki, 1999'dan sonra dikkat çekilen ve 25 yıllık bir sürede değişmesine çalışılan afet yönetiminin planlarda ve politikalarda gösterilen mükemmel anlatımının yanında uygulamada neden sınıfta kalmıştır? [17].

Bu sorunun cevabı aslında yine TAMP içinde bulunmaktadır. Planda geçen Türk afet yönetiminin zayıf yönleri şu şekilde belirtilmiştir. Yerel yönetimlerin mekânsal planlarındaki afet risk azaltma esaslarına ilişkin uygulamalara yeterli şekilde yer vermemesi ve boşlukların bulunmasıdır. Devlet destekli mali desteklerin etkin kullanılmaması ya da bu mali desteğin başka kalemlere aktarılarak afet sırasında eksikliğin bulunmasıdır. Bununla birlikte devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşlarının ve toplumun etkin ve yeterli şekilde afet yönetimine katılmamasıdır. Diğer bir zayıflık olarak ise denetimsel eksikliklerin bulunması gösterilmektedir. Yine Türk Afet yönetiminin tehditleri olarak mevzuatın uygulama ve denetimde yeterli ve etkin olarak yapılamaması, teori ile pratiğin uygun hale getirilmemesi ve ortak çalışma ve işbirliğinin ve bu kültürün oluşturulmaması gösterilmektedir [18].

5. Türkiye'de Afet Yönetişimi

Doğal afet yönetişimi devlet, özel ve sivil işbirliğinde olmasının yanında devletin düzenleyici veya üstün olması gereken bir yönetim türüdür. Bunun nedeni Türkiye gibi ekonomik açıdan güçlü aktörlerin olmadığı, sivil toplumun zayıflığı ve toplumun mekânsal ve ekonomik durumları nedeniyle afete karşı toplumda savunmasızlık ile karşı karşıya kalacağı bir gerçektir [19]. Doğal afet yönetişiminde devletin merkezde olması sivil toplum ve özel sektöre baskı uygulaması anlamına gelmemektedir. Aksine devlet sivil özel ve kamu kurumlarını bir araya getiren, yönlendiren zayıf olan örneğin sivil toplum kuruluşlarının yönetim mekanizmasının içine dâhil etme şekline bürünmelidir.

Türkiye'nin yönetim göstergelerinden *Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik* ile *İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik* problemlı göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm göstergeler içinde en olumlu gelişmeler *Hükümetin Etkinliği* ve *Düzenleyicilik Kalitesi* göstergelerine ait olsa da 2016 yılından itibaren tüm yönetim boyutlarında olumsuz yönde ilerlemeler görülmüştür. Türkiye'nin yönetim göstergelerindeki bu olumsuz ilerleme Türkiye'deki yönetim ağının zayıf ve kırılğan bir yapılanma sunduğunun göstergesidir. Devletin kurumsal yapılanmasındaki zayıflıkları, devleti yönlendirebilecek, şeffaflık ve katılımcılığa zorlayacak mekanizmaların olmaması, toplum adına söz sahibi olacak sivil toplum ve özel kesimin etkisiz olması/ olmaması gibi faktörler bu durumun temelinde yatmaktadır [21].

Tablo 1: Dünya Bankası Türkiye Yönetişim Göstergeleri ² [20]

	Yolsuzluğun Önlenmesi	Hükümetin Etkinliği	Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	Düzenleyicilik Kalitesi	Hukukun Üstünlüğü	İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik
Türkiye						
1996	51,6	55,7	10,6	59,2	47,2	45,5
1998	45,5	46,4	12,2	64,7	49	31,8
2000	46,8	55,2	21,2	62	49,3	40,3
2002	34,9	57,8	21,7	56,8	49,8	42,3
2003	49,7	57,3	25,1	56,2	55,2	45,8
2004	50,2	56,7	20,9	55,2	57,2	49,5
2005	56,1	58,3	27,7	60,3	56,5	51
2006	57,6	58	27,1	58,3	53,1	45,7
2007	59,2	65	19,8	61,7	53,6	46,2
2008	61,2	63,1	18,8	59,2	55,3	46,2
2009	60,3	62,7	15,6	62,2	56,4	45,5
2010	59	64,1	19	61,2	55	44,5
2011	58,8	64,9	18,5	63	55,9	44,1
2012	61,6	65,9	12,8	66,4	54,5	41,8
2013	60,7	65,9	10,9	66,8	54,5	40,8
2014	53,8	68,3	11,9	66,3	54,8	36,5
2015	52,4	62,4	9	62,9	47,6	35,5
2016	50	53,3	4,8	61,4	40	30
2017	48,1	54,3	7,1	56,2	41,4	27,6
2018	42,9	49,5	10,4	55,2	38,1	24,8
2019	42,9	51	9,9	52,4	41	24,2
2020	41,9	47,1	12,7	50,5	37,6	24,2
2021	39,5	48,6	11,8	48,1	35,7	23,7
2022	34,9	43,9	13,7	43,4	37,3	23,2

Sonuç Yerine

2009 yılından önce Türk Afet yönetiminin stratejik bakış eksikliği, birden fazla kurumun liderlik etme çabası sonucu yetki karmaşası oluşması, kurumlar arası iletişim ve koordinasyon problemleri nedeniyle etkin müdahalede sıkıntılar yaşanması ve afetlerin kontrol ve izlenmesinin zorluğu gibi sorunlarla karşılaşılmaktaydı. 2009 yılında sonra kurulan AFAD'ın tek kurum olarak koordinasyonu ile yetki karmaşası ve güç paylaşımı problemlerinin çözülmesi, stratejik yönetim anlayışının oluşturulması, etkin müdahale kapasitesinin artırılması ve kontrolün kolaylıkla yapılıyor olmasını sağlaması öngörülmüyordu. Ancak 2023 Şubat depremleri göstermiştir ki uygulama ile teori birbiriyle örtüşmemektedir.

Türkiye'de afetlere ve afet yönetimine bakışı şekillendiren düzenleme ve uygulamaların, afet sonrası müdahale ve iyileştirmeye odaklandığı ve olay bazlı olduğu görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin afetleri algılayışı ve afetlere direnci zayıftır. Afetlere hazırlıkların yetersiz olması afet yönetiminin afet sonrası yardım ile sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Afetler büyük sosyal yıkımlara ve acılara sebep olurken ülke ekonomilerinin de olumsuz etkilenmelerine neden olur. Afetlere karşı hazırlıksız ve dirençsiz olan Türkiye gibi ülkelerde bütünlük yönetim sisteminin uygulanmadığının ve sadece plan ve kanunlarda kaldığı görülmektedir [4].

² Yüzdeler dilim sıralaması 0 ila 100 arasında olup, daha yüksek değerler daha iyi sonuçlara karşılık gelmektedir.

Türkiye’de doğal afet yönetimi her doğal afet sonrasında yürürlüğe konulan ve birbirinden bağımsız politikaların varlığı, merkezi güçlü devlet anlayışı ve bunun karşısında sivil toplumun zayıflığı şeklinde bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte Türkiye afet yönetimi politikalarını denetleyen bir toplumsal afet farkındalığının olmaması da Türk afet yönetiminin eksikliklerindedir. Devlet, sivil ve özelin afet yönetim döngüsünde risk yönetimini göz ardı edip afet anı ve afet sonrası ortaya çıkan karmaşanın devlet eliyle çözülmesine bırakılması Türkiye’de doğal afet yönetişiminin ortaya çıkmamasına neden olmaktadır. Bu durumların sonucu olarak Türkiye, doğal afet yönetişimi konusunda kötü bir profil çizmektedir.

Türkiye’deki yönetim boyutlarındaki olumsuzluk ve kötü profil afet yönetişiminin de gelişimini yavaşlatan ve aktörlerin sınırlı ve zayıf konumlarından etkilenen duruma bürünmektedir. Yönetişim boyutlarındaki her yeni olumlu gelişme afetlerden etkilenen can ve mal kayıplarını azaltacak bir mekanizma sunmaktadır. Türkiye’deki merkezî devlet anlayışının ve zayıf sivil ve özel sektörlerin afet yönetişimine dâhil edilmesi afetlerin olumsuz sonuçlardan en az seviyede etkilenileceği bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de afetler olmadan risk azaltma ve hazırlık süreçlerinde afet yönetişimindeki tüm aktörlerin birarada koordinasyon sağladığı ve esnek ve çok aktörlü bir yapılanma ile dâhil olduğu, afet anı ve sonrasında ise komuta kontrol mekanizması ile hızlı karar alınan bir modelleme ile Türkiye’de yönetim unsurlarını afet yönetiminde kullanılmasına çalışılması önerilmektedir. Bu modelle toplumdaki tüm kesimler afet öncesi ve sonrası aşamalarda dâhil olduğu gibi afeti yönetmenin afet döngüsü ile bir arada işbirliği ile çalışmasını kolaylaştırıcı olduğu düşünülmektedir.

İdeal bir afet yönetişimi ve yönetimi kurumsal yapıların geri bildirimlerle kendini geliştirdiği çok aktörlü siyasi ağı gerektirmektedir. Bu nedenle toplumdaki en küçük birimden başlamak üzere afet farkındalığının kazandırılması, bilgi aktarımı ve geri bildirimlerle kurumların kendini yenilemesi sağlanmalı bununla birlikte afet politikalarını ve yönetimini denetleyebilecek sivil girişimlerin bulunması gereklidir. Birbirinden kopuk politikaların ve düzenlemelerin yerine afet öncesinde risklerin azaltılması için toplumun her kesiminin katıldığı bir plan, uygulama ve düzenlemeler yapılmalıdır. Unutulmamalıdır ki yönetim boyutlarının olumlu yöne evrilmesi Türkiye’deki yönetim anlayışının da değişimini sağlayacaktır. Bunun afet yönetişime aktarımı ise afetlerin etkilerini en aza indirecek bir yönetim modeli olması adına önemli görülmektedir.

Kaynaklar

- [1] Büyükbaş E, Ormanoğlu B. Afetler ve afet yönetiminde meteorolojinin yeri. Türkiye İdare Dergisi 2013; 476: 13-46.
- [2] Perry RW. What is a disaster?. In: Rodriguez H, Quarantelli EL, Dynes RR, editors, Handbook of Disaster Research, New York: Springer; 2006, p.1-15.
- [3] Kadioğlu M. Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. In: Kadioğlu K, Özdamar M, editors. Afet Zararlarının Azaltmanın Temel İlkeleri. Ankara İsmat Yayıncılık; 2008a: 1-34.

- [4] Kadioğlu M. *Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek en kötüsünü yönetmek*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliđi Yayınları; 2011.
- [5] McLoughlin D. A Framework for Integrated Emergency Management, *Public Administration Review*, Special Issue: Emergency Management: A Challenge for Public Administration, 1985; 45: 165-172.
- [6] Ergünay O. *Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır?* TÜBİTAK Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: TÜBİTAK Yayınları; 1996: p.263-272.
- [7] Carter WN. *Disaster Management-A Disaster Manager's Handbook*. Mandaluyong: Asian Development Bank; 2008.
- [8] AFAD. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afetyonetimi-terimleri-sozlugu>, 2024.
- [9] Balamir M. (2007). Risk Yönetimi ve Yerel Yönetimler, In: Erkan NE, Güner A, Demeter, K. editors. *Afet Risk Yönetimi: Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınları; 2007, p. 27-54.
- [10] Meuleman L. *Public Management and The Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets: The Feasibility of Designing and Managing Governance Style Combinations*, University Rotterdam:Springer, Heidelberg, Published Ph.D. Dissertation; 2008.
- [11] World Bank. *A Decade of Measuring the Quality of Governance*, Washington, DC; 2023.
- [12] Akdağ ES. *Mali Yapı ve Denetim Boyutlarıyla Afet Yönetimi*, Ankara:Sayıştay Başkanlığı; 2002.
- [13] Yaman F. *Dünya'da ve Ülkemiz 'de Afet ve Acil Durum Yönetimi ve Güncel Yaklaşımlar*, Gece Yayınları; 2021.
- [14] Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), 2022 tarihli 31890 sayılı plan.
- [15] Kalkınma Bakanlığı. *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Afet Yönetiminde, Etkinlik, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Kalkınma Bakanlığı; 2014.
- [16] T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*;(2022).
- [17] Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliđi Yönetim Kurulu. *Türkiye Afet Müdahale Planı (Tamp) Neden Uygulan(A)Madı?* https://tmmob.org.tr/icerik/turkiyeafet_mudahale-planitamp-neden-uygulanamadi; 2023.
- [18] Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), 2014 tarihli plan, www.afad.gov.tr

- [19] Wisner B, Walker P. Beyond Kobe: A Proactive Look at the World Conference on Disaster Reduction, Commissioned by the Swiss Corporation for Development, Kobe, Japan; 2005.
- [20] Dünya Bankası Türkiye Yönetişim Göstergeleri. <https://databank.worldbank.org/embed/Institutional-Quality/id/1ae62b79>, 2023.
- [21] Aydın T, Özgür H. Yönetişim ve Doğal Afetler: Türkiye’de Doğal Afet Yönetişimi Ne Kadar ve Hangi Biçimde Mümkün?, In: Genc FN, editor. Kamu Yönetimi Forumu ve Sempozyumu -12 2014; 1: 395-404.